№ 145 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 12 **1896** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 12 № 145

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1897** ԹՒԱԿԱՆԻ

25-ՐԴ ՏԱՐԻ **„ՄՇԱԿ“** 25-ՐԴ ՏԱՐԻ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով, նոյն պրօգրամայով և նոյն ուղղութեամբ: Մենք ստանում ենք սեփական հեռագիրներ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն).

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մինչև երբ. Հեռագիրներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Խմբագրութեան կողմից. Կառավարչական հաղորդագրութիւն. Օրէցօր. Փոքրիկ վիճակագրութիւն. Նամակ Ախալքալաքից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Անգլիայից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ

Երևանեան նահանգի մի ամբողջ գաւառ նորերս ստիպված եղաւ խոստովանել իր նիւթական անկարողութիւնը իբրև մշտական երևոյթ.—Նոր-Բայազէտի գաւառի ազգաբնակութիւնը դիմեց կառավարութեան խնդրելով, որ այսուհետև գաւառը համարվի նիւթական տեսակէտից աղքատ գաւառների շարքում և նրա վրա դրած տուրքերը և պարտաւորութիւնները պահանջվեն աւելի սար չափով: Տարիներ շարունակվող անբերրիութիւնը, աղքատութիւնը և նրանց հետ կապված անվճարելի պարտքերի մեծանալը, խսպառ յոգնեցրին ժողովրդին և նա ակամայ հասաւ այն եզրակացութեան, որ գաւառի հողը այլ ևս անկարող է ապահովել ազգաբնակութեան կարիքները առաջվան պէս:

Այն, ինչ որ ուժեղ կերպով արտայայտվեց Նոր-Բայազէթի գաւառում, աւելի թոյլ կերպով գոյութիւն ունի Ալէքսանդրօպօլի, Ախալքալաքի և ուրիշ լեռնային գաւառներում, և եթէ այսօր նրանք յուսահատ վիճակի մէջ չեն ընկել, այդ եղել է շնորհիւ փոփոխակի աջողութիւնների, գաւառի զանազան մասերի տարբեր պայմանների, որոնց մէջ կան և նպաստաւորներ:

Անկասկած, Նոր-Բայազէտի գաւառումն էլ, չը նայելով երկարատև թշուառութիւններին, կարող են առաջիկայում պատահել բարեյաջող տարիներ, սակայն դրանք չեն կարող հիմնական նշանակութիւն ունենալ. սակաւահողութիւնը և հողի ուժասպառ լինելը միայն բացառիկ հանգամանքներում կարող են տալ այնքան մթերքներ, որ բաւականութիւն տան ազգաբնակութեան, իսկ միջին և անաջող տարիներում կարիքը կը լինի շատ զգալի և ժողովրդի նիւթական վիճակը տխուր և ցաւալի:

Այդ գաւառներից սկսվել է մարդկանց մի մեծ հոսանք դէպի մեր քաղաքները: Աշխատող ձեռքերը այլ ևս գործ չեն գտնում հայրենի հողի վրա և պարապմունք են որոնում քաղաքներում և տափարակի կալուածներում ու գիւղերում: Այդ նոր պարապմունքները սակայն շուտ չեն գտնվում և աշխատանքը յաճախ շատ անբաւարար կերպով է վարձատրվում, միևնոյն ժամանակ խանգարելով աշխատողի առողջութիւնը և հոգեկան անդորրութիւնը:

Չը պէտք է մոռանալ, որ ազգաբնակութեան նիւթական ապահովութեան խնդիրը ոչ միայն վերաբերվում է նրա տուրքերին և պաշտօնական պարտաւորութիւններին, այլ և առհասարակ այդ ժողովրդի առաջադիմութեան և բարգաւաճման խնդրին, և բացի դրանից բոլոր շրջապատող տարրերի կանոնաւոր զարգացման գործին: Եթէ երկրի մի մասը աղքատ է և մշտական կարօտութեան մէջ, երկրի միւս մասերը, այսպէս թէ այնպէս, պէտք է տուժեն և իրանց առաջադիմութեան համար մեծ խոչընդոտների հանդիպեն:

Երկու ճանապարհ կայ օգնութեան գալու ժողովրդին: Մէկը տեղական հողի արդիւնաբերութեան աստիճանը բարձրացնելն է, միւսը առհասարակ աշխատանքի համար նոր ասպարէզներ բանալը: Այդ երկու միջոցն էլ պահանջում են ղեկավարող շրջանների կողմից մեծ աշխատանք և անընդհատ եռանդ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Ռուսաց գործակալութեան)

—

Կ. Պօլիս, 9 դեկտեմբերի: Երէկվան ունկնդրութեան ժամանակ սուլթանի մօտ, Նէլիդօվ յայտնեց, թէ անհրաժեշտ է լուրջ ռէֆօրմներ մտցնել, իսկ ներումն շնորհելու վերաբերութեամբ այն կարծիքը յայտնեց, թէ պէտք է մի քանի բացառութիւններ անել: Սուլթանը խոստացաւ շուտով հրովարտակ հրատարակել ներումն շնորհելու մասին, որ չը պէտք է վերաբերվի սովորական յանցանքներին: Պատրիարքը աշխատում էր, որ ընդհանուր ներումն շնորհվի: Եթէ այդ նրան չաջողվի, նա հրաժարական կը տայ:

Ֆիլիպօպօլ, 10 դեկտեմբերի: Կ. Պօլսից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, «Երիտասարդ Թիւրքիայի» կուսակցութեան կօմիտէտը մի նոր շրջաբերական է մշակում՝ պետութիւններին ուղարկելու համար, որի մէջ պահանջում է, որպէս զի ռէֆօրմների առաջարկութիւնները միմիայն քրիստոնեաներին չը վերաբերվեն, այլ և մահմետականներին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

—

Ինչպէս ամեն տարի, այս տարի էլ, շատ կողմերից ստանում ենք նամակներ, որոնցով խնդրում են նկատի 1897 թւին նուիրել «Մշակի» օրինակներից այս և այն հիմնարկութեան, գրադարանին, արհեստաւորների խմբերին, ուսանողներին, ընթերցարանին և այլն: Եւ դեռ այս տարի, այդ դիմումները կրկնապատիկ են:

«Մշակի» խմբագրութիւնը, ինչպէս միշտ, այս տարի էլ իր կողմից որոշ քանակութիւն, 25 օրինակ, ձրի կուղարկի զանազան հիմնարկութիւններին և ընթերցարաններին, բայց այդ 25 օրինակով անկարելի է լիութիւն տալ բոլոր դիմողներին, որոնց թիւը հարիւրից շատ հեռու է անցնում: Այդ պատճառով, պարտք ենք համարում հրաւիրել ցանկացողներին՝ որ իրանց նուէրներով լիութիւն տան ընթերցանութեան ձգտում ունեցող դպրոցներին, գիւղական հասարակութիւններին, և զանազան մեծ թէ փոքր ընթերցարաններին:

Ճշմարիտ է, այս տարի մեր գիւղական դպրոցների մեծ մասը փակ է, և ուրեմն նրանց անունով չէ կարելի «Մշակ» ուղարկել, բայց դպրոցների փոխանակ այժմ գիւղական համայնքներն են «Մշակ» խնդրում, մի խնդիրք, որ անտես առնել չէ կարելի:

ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Ուսանողական դէպքերի առիթով)

—

Վաղուց կայսրութեան համալսարանների մէջ ուսանողները խմբեր էին կազմում: Այդ խմբերը կազմվում էին կամ համապատասխան մի երկրացի լինելու, կամ մէկ գիմնազիայի մէջ ուսումն աւարտելուն, կամ պատկանելուն մի ազգութեան, որի ներկայացուցիչները համալսարանում քիչ էին: Համալսարան նոր մտնողները որոնում էին իրանց գիմնազիական աւագ ընկերներին, երկրացիներին և միանում էին «զեմլեաչեստվօ»-ին, որը սովորաբար համապատասխան անուն էր կրում, այն է՝ «բեազանեան զեմլեաչեստվօ» «օրլօվեան», «սիբիրեան», «վրացական» և այլն: Սկզբում զեմլեաչեստվօները բացառապէս նիւթական փոխադարձ օգնութեան հարցերով էին զբաղված և այդ նպատակով հիմնում էին իրանց դրամարկղները, նւիրատւութիւններ էին հաւաքում, սարքում էին վիճակախաղեր, երեկոյթներ, և հաւաքած միջոցները տալիս էին որպէս պարտք կամ նպաստ իրանց աղքատ ընկեր-երկրացիներին: Ժամանակի ընթացքում մի քանի համալսարաններում «զեմլեաչեստվօները» սկսեցին լայնացնել իրանց նպատակները և իրանց պրօգրամի մէջ մտցնել, բացի նիւթական նպաստից, ինքնակրթութեան ձգտումը: Հիմնվեցին զեմլեաչեստվօի «ինքնազարգացման խմբերը», և այդ հողի վրա շատ զեմլեաչեստվօներ գործին միակողմանի վերաբերվեցին, նուիրելով իրանց բացառապէս սօցիօլօգիայի և նորագոյն քաղաքատնտեսական թէօրիաների ուսումնասիրութեանը: Այդ ուղղութիւնն ունեցող բոլոր խմբերը շատ շուտ սկսեցին ուսումնասիրել տիրապետող յեղափոխական գիտութիւնները, կարդալ ցենզուրայով արգելված հեղինակութիւնները և գաղտնի մամուլի գրուածքները, և այս իրանք էլ, աւել կամ պակաս չափով, սկսեցին համակրութիւն յայտնել յեղափոխական շարժմանը, զեմլիաչեստվօի միջոցներից նպաստներ տալ քաղաքական աքսորեալներին և բանտարկվածներին («Նարօդնայա վօլեա կուսակցութեան կարմիր խաչ») և, վերջապէս, այդպիսի զեմլեաչեստվօների անդամները սկսեցին գործող յեղափոխականների շարքերը մտնել:

Զեմլեաչեստվօների գոյութեան այդ շրջանում միտք ծագեց, զեմլեաչեստվօների դրամարկղների շրջանառութիւնը մեծացնելու նպատակով, միացնել առանձին խմբերի միջոցները և մէկ ընդհանուր դրամարկղ կազմել, որը, զեմլեաչեստվօների կողմից ընտրված պատգամաւորների վարչութեան տակ, բաւարարութիւն տար զեմլեաչեստվօների անդամների կարիքներին և վերահսկողութիւն ունենար ընդհանուր ուսանողութեան մի քանի շահերի վրա:

Այդ հիման վրա 80-ական թւականների վերջում Մօսկվայի համալսարանում կազմակերպվեց այսպէս անուանված «կենտրօնական դրամարկղ», որի մէջ մտաւ գոյութիւն ունեցող զեմլեաչեստվօների մեծամասնութիւնը, այնպէս որ զեմլեաչեստվօների կողմից ընտրված պատգամաւորները, որոնք հրաւիրված էին դրամարկղը կառավարել, շուտով սեփականացրին իրաւունք միջամտել ուսանողական զանազան գործերին և վճռել հարցերը դրամարկղին միացած զեմլեաչեստվօների խմբերի անունից: Մի փոքր ժամանակից յետոյ «կենտրօնական դրամարկղին» կից կազմակերպվեց «ուսանողական դատարան», որը ըստ իր հայեցողութեան սկսեց քննել ոչ միայն ուսանողների մէջ եղած թիւրիմացութիւնները և պահանջել համալսարանից հեռացնել այնպիսի ուսանողներին, որոնք, պատգամաւորների կարծիքով, անարժան էին ուսանող անունը կրելու, այլ և սեփականացրին մինչև անգամ պրօֆէսօրների և ուսումնարանական իշխանութեան գործունէութիւնը դատապարտելու իրաւունքը, յայտարարելով իրանց վճիռները առանձին թերթիկներով, որ հրատարակում էին հեկտօգրաֆով:

Մի քանի տարի առաջ «կենտրօնական դրամարկղը» զիջեց իր տեղը նոր համաուսանողական հիմնարկութեան, որ սեփականացրեց «միացեալ զեմլեաչեստվօների դաշնակցական խորհուրդ» անունը: Այդ հիմնարկութեանը սկզբում միացան 24 զեմլեաչեստվօներ, իսկ այժմ «դաշնակցական խորհուրդը» ունի 45 զեմլեաչեստվօների ձայներ, որոնք իրանց շարքերում հաշւում են մօտ 1500 ուսանողներ, որ կազմում է Մօսկվայի համալսարանի ուսանողների ընդհանուր թւի կէսից պակաս:

«Միացեալ զեմլեաչեստվօների դաշնակցական խորհուրդը», ունենալով կարգադրիչ և դատաստանական ֆունկցիաներ ընդհանուր ուսանողութեան բոլոր գործերում, Մօսկվայի ամբողջ ուսանողութեան ցանկութիւնների արտայայտիչ է համարում իրան և իր իրաւունքն է համարում ինքնիշխան կերպով ղեկավարել ուսանողների կարծիքը համալսարանական, հասարակական և մինչև անգամ պետական կեանքի բոլոր հարցերում:

Այդպիսով «դաշնակցական խորհուրդը» ըստ իր հայեցողութեան յուզմունքներ է առաջացնում համալսարանում կամ դադարեցնում է. մի քանի տարի առաջ «դաշնակցական խորհուրդը» իր հայեացքներին անհամապատասխան համարելով պրօֆէսօրներից մէկի գործունէութեան ուղղութիւնը, ուղարկեց նրան իր վճիռը՝ պահանջելով թողնել ամբիօնը. Տուլօնի տօնախմբութիւնների ժամանակ «դաշնակցական խորհուրդը», ամբողջ ուսանողութեան անունից, յայտնեց ֆրանսիական ուսանողներին «իր զայրոյթը ազատ ազգի ստրկահոգութեան դէմ միապետական ռէժիմի ներկայացուցիչների առաջ». 1894 թւի վերջում և 1895 թւի սկզբին «դաշնակցական խորհուրդը» ագիտացիա սկսեց ոչ միայն Մօսկվայի ուսանողների մէջ, բայց և իր պատւիրակների միջոցով, և ուրիշ համալսարանական քաղաքներում, որ խնդրագիր ներկայացնեն Բարձրագոյն Անունով վերացնելու այժմեան համալսարանական կանօնադրութիւնը և նրա տեղ մտցնելու 1863 թւի կանօնադրութիւնը, կանանց թոյլ տալու մտնել համալսարանները, տեսչութիւնը վերացնելու, ազատ դասատւութիւն մտցնելու, ուսանողներին միմիայն համալսարանական դատաստանին ենթարկելու մասին և այլն:

«Դաշնակցական խորհրդի» առաջացրած յուզ-

մանքը կայսրութեան ուսանողների մէջ սաստկց վարչութեանը աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել այդ դաղտնի խմբի դէմ, և այդ պատճառով 1895 թւի սկզբում «դաշնակցական խմբերի» կազմակերպութիւնը կալանաւորվեց ժողովի ժամանակ, և «խմբերի» անդամներից խուզարկութեամբ խլված դոկումենտները ենթարկվեցին խիստ հետազօտութեան: Քննութիւնը պարզեց այդ համախմբման կազմակերպութիւնը, որը, իր գործունէութեան մէջ, բացի համալսարանական գործերից, շօշափում էր և քաղաքական բնաւորութիւն ունեցող հարցեր, որոնք ոչինչ կապ չունէին համալսարանի նպատակների և ինքնօգնութեան հարցերի հետ։

(Կը շարունակվի)

ՕՐԷՑՕՐ
XLI

Կայ արդեօք մի տեղ, ուր ոտք դրած չը լինի թիւրքաց գաղթականը: Դժուար է ասել: Բաթումի վրայով Տրապիզոնի կողմերից, Հին-Ջուղայի վրայով Սալմաստի կողմերից, Իգդիրի վրայով Ալաշկերտի և Վանի կողմերից 30 հազարից աւելի հայ գաղթականներ եկել լցրել են մեր երկրի բոլոր անկիւնները, յոյս ունենալով այստեղ ապրուստ գտնել, այստեղ անցկացնել ձմեռվայ ծանր ամիսները:

Դա Կովկասում. իսկ Կովկասից դուրս գաղթականների ծայրը արդէն հասել է Կիպրոս, Եգիպտոս,—ուր նրանց մինչև անգամ Պօնդօլս ուղարկելու միտք կար,—Ռումինիա, Բուլգարիա, Աւստրիա, Շվեյցարիա, Ֆրանսիա, Անգլիա, և այնտեղից էլ ովկիանոսի միւս կողմը, հայերի համար այնքան գրաւիչ Ամերիկա... Եւ եթէ կայ մի տեղ, ուր դեռ չէ հասել Վանի, Բաղէշի, Տրապիզոնի, Ակնի, Երզրումի, Սեբաստիայի, Խնուսի, Բուլանըխի գիւղացին, դա միայն ժամանակի խնդիր է, և եթէ ոչ այսօր, վաղը մնացած տեղերն էլ կը հասնի գաղթականների հասանքի ծայրը...

Մենք դիտաւորութիւն չունենք ոչ գաղթականների թշուառ վիճակը նկարագրել, և ոչ էլ հրաւէրներ կարդալ... Մենք միայն մատնանիշ ենք ուզում անել այն վտանգի վրա, որ սպառնում է թէ գաղթականներին և թէ նոյն իսկ մեր տեղացի ժողովրդին՝ այն տարափոխիկ հիւանդութիւններից, որոնք արդէն սկսել են, ցրտերի և քաղցի պատճառով, և բնականաբար կը զարգանան այդ 30 հազար անտուն մարդկանց մէջ, ձմեռվայ ամիսների ընթացքում: Մամուլի մէջ տպված բազմաթիւ տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ, օրինակ, արդէն տիֆ հիւանդութիւն է սկսվել թէ Թիֆլիսի, թէ Իգդիրի, թէ Էջմիածնի, և թէ Երևանի կողմերում ապաստանած գաղթականների մէջ, մի հիւանդութիւն, որը,—առանց բժիշկների ասելուն էլ յայտնի է,—լայն ասպարէզ և պարարտ հող կը գտնի վատ կերակրվող, տաք բնակարան չունեցող, աղքատութեան մէջ խրված այդ ահագին բազմութեան մէջ, և դրանցից էլ կանցնի տեղացիների, տեղական ժողովրդի մէջ:

Եւ ահա տեղական ժողովուրդը, տեղացի ազգաբնակութիւնը, ոչ թէ լոկ մարդասիրութեան տեսակէտից, այլ թէ ուղղակի իր սեփական ապահովութեան, իր անձնապաշտպանութեան տեսակէտից, իր «ես»-ի համար, պարտաւոր է իր երկրի մէջ ապաստանած գաղթականներին դնել այնպիսի պայմաններում, որ վտանգաւոր տարափոխիկ հիւանդութիւնները չը զարգանան, այլ ոչնչանան, սաղմի մէջ խեղդվեն:—Կան մարդիկ և կան ամբողջ հասարակութիւններ, որոնք անզօր և անընդունակ են ըմբռնելու մարդասիրութեան բարձր գաղափարը, բայց որոնք շատ լաւ են ըմբռնում սեփական ապահովութեան, իրանց անձի պաշտպանութեան իսկական գաղափարը: Եթէ ոչ առաջին, գէթ վերջին տեսակէտից՝ պէտք է լաւ պահել գաղթականներին, պէտք է անմատչելի դարձնել այդ ահագին բազմութիւնը տարափոխիկ հիւանդութիւնների համար, որոնք երբ տարածվեն, այլ ևս խտրութիւն չեն դնի ոչ գաղթականի և ոչ տեղացու, ոչ աղքատի և ոչ հարուստի մէջ...

Խ. Մալումեան

ՓՈՔՐԻԿ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

«Нива» պատկերազարդ շաբաթաթերթի նոյեմբերի յաւելուածում տպված է մի վիճակագրական յօդուած Պետերբուրգի կայսերական հասարակական մատենադարանի 1883—1893 տասնամեայ գործունէութեան մասին: Այդ յօդուածից քաղում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները:

Մատենադարանի պահպանութեան համար այս տասնամեակում պետական գանձարանը տալիս էր տարեկան 85,141 ր. 64 կոպէկ. ներկայ տարվանից սկսած այդ գումարը վճռված է աւելցնել. այս տարի մատենադարանին տրված է 133,470 ր., իսկ 1897 թւից սկսած պէտք է տրվի տարեկան 142,470 ր., որից 40,000 ր. տարեկան յատկացրված է գրքեր և ձեռագիրներ գնելու: Գնվելու են մեծ մասամբ Ռուսաստանից դուրս տպված գրքեր, որովհետև օրէնքով սահմանված է, որ Ռուսաստանում տպված որ և է գիրք կամ լրագիր մի կամ երկու օրինակ գրաքննական հաստատութիւնների ձեռքով պէտք է ուղարկվեն մատենադարանին. բացի դրանից մատենադարանը ստանում է բազմաթիւ նուէրներ գրքերով մասնաւոր անձերից և հաստատութիւններից, և այս նուէրների թիւը 1893-ին՝ 10,000-ից անցնում էր: Մատենադարանը վերջին 11 տարվայ ընթացքում հարստացել է մօտ 300,000 հատոր գրքով և 41,000 ձեռագրով:

Ներկայումս մատենադարանն ունի ոչ պակաս քան մէկ ու կէս միլիօն հատոր: Գրքերի հարստութեան կողմից աշխարհում նա երրորդ տեղն է բռնում. Պարիզի Ազգային Մատենադարանից (երկու միլիօնից աւելի և Լօնդօնի Բրիտանական Մուզէօնից (1,600,000) յետոյ: Յիշեալ տասնամեակում մատենադարանում պարապելու համար տոմսակ են վերցրել տարեկան 11,000—13,000 անձ, որից մօտ մի վեցերորդը կանայք: Ընթերցողների թիւը 1893 թւին եղել է մօտ 122 հազար, որոնք վերցրել են կարդալու միջին թւով 260 հազար հատոր գիրք: Բովանդակութեան կողմից այս կարդացված գրքերը հետևեալ կարգով են գալիս. առաջին տեղը բռնում են պատմական գրուածքները (2867 անուն, որից 627 անուն օտար լեզուներով), երկրորդ տեղը բռնում են իրաւաբանական և քաղաքական գրուածքները (2335 անուն, որից 907 օտար լեզուներով.) 3-րդ աստուածաբանական (1850, որից 393 օտ. լեզ.) վերջին տեղը բռնում են արևելեան լեզուները (181 անուն, բոլորը օտար լեզուներով:)

Մեր կողմից իբրև բացատրութիւն ասենք, որ Մատենադարանի կանոններով՝ ընթացիկ վիպական գրուածքներ չեն տրվում կարդալու, և սրանով է բացատրվում այն հանգամանքը, որ գեղեցիկ գրականութիւնը միայն 11-րդ տեղն է բռնում կարդացված գրքերի մէջ. (միայն 836 անուն): Գուցէ հետաքրքրական լինի մեզ համար և այն, որ օտարազգի ոչ-մասնագիտական լրագիրների և ամսագիրների մէջ «Մշակը», կարդացողների թւի կողմից, առաջին տեղն է բռնում, հռչակաւոր «Revue des deux Mondes» և «Athenaeum» հանդէսներից յետոյ: «Մշակից» յետոյ գալիս են «Իվէրիա», «Bibliotheka Warszawska», «Kraj» և այլն: Հայերէն միւս պարբերական հրատարակութիւնների մասին տեղեկութիւն չէ հաղորդված:

Ստ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

—

Դեկտեմբերի 6-ին

Ինչպէս յայտնի է, Ախալքալաքի հարկային տեսուչ պ. Լ. Ղուկասեան անցեալ ամառ մեր գաւառում խոտերով ցանած երկու ցոյցադաշտեր ունէր: Իր այդ համակրելի ձեռնարկութիւնը զարգացնելու համար պ. Ղուկասեան դիմել էր երկրագործութեան դեպարտամենտի օգնութեան, որը պահանջել էր աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ այդ գործի մասին: Պ. Ղուկասեանի զեկուցագիրը քննելուց յետոյ՝ դեպարտամենտը ներկայացրել է երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրի բարեհայեցողութեան: Այժմ դեպարտամենտը հաղորդում է, որ մինիստրը համակրութեամբ ընդունում է այդ առաջարկութիւնը և կարգադրել է ամեն կերպ աջակցել այդ օգտաւէտ գործին. ուստի անհրաժեշտ ծախսերի համար որոշ գումար է յատկացրած պետական գանձարանից, իսկ հարկաւոր սերմերը կուղարկվեն գարնան սկզբին: Պ. Ղուկասեանի զեկուցագրից երևում է, որ նա մտադիր է գաւառի բոլոր 11 գիւղական համայնքներում մի-մի ցոյցադաշտ ունենալու. երկրորդ տարին գիւղական համայնքի մի ուրիշ գիւղում կը լինի ցոյցադաշտը, երրորդ տարին՝ հետևեալ գիւղերում: Այդ հաշւով մի տասը տարում Ախալքալաքի գաւառի ամեն մի գիւղում ցոյցադաշտ կը լինի, որ անկասկած մեծ զարկ կարող է տալ գաւառի գիւղատնտեսական կեանքին:

Զ. Տ.-Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Գեօրիս, Նոյեմբերի 21-ին

Կարդալով Խարկովի «Южный Край» լրագրի այս տարվայ հոկտեմբերի 26-ի համարում Շուլավէրի (Բորչալուի գաւառ) թղթակցութիւնը, որը պարունակում է անարդար յարձակումներ հայերի դէմ, ստորագրած «Селимъ бекъ Рус...» անունով, պարտք ենք համարում ի գիտութիւն, թէ «Մշակի» և թէ «Южный Край» լրագրի ընթերցողների մի քանի խօսք ասել: Գուցէ ընթերցողը կը կարծէ, որ թէ այդ և թէ փետրվար ամսի յօդուածի հեղինակը Զանգեզուրի գաւառապետ Սէլիմ-բէկ Ռուստամբէկօվն է, քանի որ անունը նոյնն է: Բայց ոչ: Որքան ծանօթ ենք գաւառապետ պ. Ռուստամբէկօվին, նա բարոյապէս հեռու է պահում իրան այնպիսի մըտքեր արծարծելուց, որոնք յայտնված են յիշեալ ռուս լրագրի թղթակցութեան մէջ, այն է՝ կատաղի ատելութիւն դէպի հայերը, և աշխատում է հաշտ պահել հայ և թուրք տարրերը իրան յանձնված գաւառում:

Յօդուածագիրը լաւ կանէր, եթէ ընտրէր մի այնպիսի պսեվդօնիմ, որով հասարակութիւնը չը մոլորվէր, և կարծիք չը տանէր այս կամ այն անձնաւորութեան վրա, ինչպէս այժմ կարող է պատահել մեր գաւառապետի վերաբերութեամբ: Հարկաւոր ենք համարում յայտնել, որ յօդուածագիրը այստեղի նախկին անտառապահ С. Б—въ է, որին փոխադրեցին Շուլավէր նոյն պաշտօնով այս տարվայ գարունքին: Աւելացնենք և այն, որ նա, այստեղ եղած ժամանակը իր անվայել վարմունքի համար խիստ պատիժ ստացաւ Մաշուրեանցներից և դա է պատճառը, որ լրատուն թափում է իր թոյնը յատկապէս հայ առևտրականների վրա:

Մ. Պ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Արարատ» ամսագիրը տպագրել է հետևեալ հեռագիրը, որ Վեհափառ Կաթողիկոսն ուղարկել է Օրմանեան պատրիարքին. «Շնորհաւորելով զամբառնալն ամենապատւութեան Ձերոյ յԱթոռ պատրիարքական, առաքեմք առ Ձեզ զԱռաքելականն օրհնութիւն և աղաչեմք զԱստուած շնորհել Ձեզ կարողութիւն և զօրութիւն առ ի հովուել ի խաղաղութեան զհօտն Ձեր, Ձերովն փորձ խոհականութեամբ և հեռատեսութեամբ»:

—

Մեզ հաղորդում են, որ կիրակի օր, դեկտեմբերի 8-ին, տեղի ունեցաւ Հալաբարում «Լմանագին գրադարանի» բաժանմունքի բացումը: Գրադարանը գտնվում է Լողարեվսկայա փողոցում, Ահարոնեանի տանը, որը յարմար տեղ է գրադարանի համար: Բացման հանդէսին ներկայ էին երկու սեռի բաւական հասարակութիւն թէ քաղաքից և թէ Հալաբարից: Հանդիսակատար էմմանուէլ քահանայ Նազարեանց, գրադարանը օրհնելուց յետոյ, մի քանի խօսքով բացատրեց հալաբարցիներին այդ հիմնարկութեան նշանակութիւնը և մի և նոյն ժամանակ Հալաբարի այդ «մոռացված քաղաքամասի» բնակիչների կողմից շնորհակալութիւն յայտնեց այն անձանց, որոնք յղացան և իրագործեցին այդ օգտակար ձեռնարկութիւնը:

—

Այսօր, դեկտեմբերի 12-ին, վրաց ազնուականների թատրոնում, հայոց դրամատիկական խումբը տալու է մի ներկայացում յօգուտ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան: Կը ներկայացնեն «Արտայ» կոմէդիան:

—

Մենք արդէն հաղորդեցինք «Մշակի» № 142-ի մէջ երիտասարդ Յովհաննէս Գիւլնազարեանի մահը Բագւում: Լրագիրների մէջ կարդում ենք, որ Բագուի կերօսինագործների դաշնակցութեան վարչութիւնը, ուր անցեալ տարվանից ծառայում էր Գիւլնազարեան իբրև քարտուղար, վճռել է տալ հանգուցեալի ընտանիքին միանուագ նպաստ 8000 րուբլի: Մեզ համար վերին աստիճանի ուրախալի է, որ մեզանում գոյութիւն ունեցող հիմնարկութիւնները սկսել են մտածել իրանց չքաւոր ծառայողների ապահովութեան մասին: Բայց այս դէպքում ապահովութեան գումարի քանակութիւնը, իբրև մինչև այժմ չը տեսնված, միանգամայն պատիւ է բերում Բագուի կերօսինագործների վարչութեան:

—

Այժմ «Каспій» լրագիրը ինքն է հաղորդում, որ նաւթագործ Հաջի-Զէյնալ-Աբդին Թաղիեւ գնել է այդ լրագիրը հրատարակիչ տիկին Բոլդիրեւայից: Լրագիրը հաւաստացնում է, որ ինքը Թաղիեւ չը պիտի խառնվի խմբագրութեան գործերի մէջ. այժմեան խմբագիր պ. Սօկոլինսկին ստացել է Թաղիեւից 4 տարվայ արտօնութիւն՝ խմբագրութիւնը առաջվայ պէս վարելու համար:

—

ՍՏԱՎՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են դեկտեմբերի 5-ից. «Երէկ կայացաւ մեր քաղաքում Կարա-Մուրզայի երկրորդ կօնցերտը: Այս անգամ մեր հասարակութիւնը չը պատւեց իր ներկայութեամբ համերգը: Օրիորդներն էլ նոյնպէս, ինչպէս և եկեղեցական խմբում, փայլում էին իրանց բացակայութեամբ խմբի մէջ»:

—

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Նոյեմբերի 30-ին հողին յանձնվեց 82 տարեկան Կարապետ-Աղա Դեմիրջեանցի մարմինը: Հանգուցեալը թողել է երեք ամիս առաջ հետևեալ կտակը.— այստեղի սուրբ Աստուածամայր եկեղեցուն 10,000 րուբլի, Նոր-Նախիջևանի 6 եկեղեցիներին 3000 ր., իւրաքանչիւրին 500-ական րուբլի, Նոր-Նախիջևանի «Հայոց աղքատաց ընկերութեանը» 2000 րուբլի: Բացի դրանից մահից մի շաբաթ առաջ հրաւիրելով իր մօտ իր նախկին խոստովանահայր Գ. քահ. Զաքարեանցին, կնոջ և մի քանի մարդկանց ներկայութեամբ խընդրել է, որ իր մահից յետոյ կնոջից ստանայ 1000 ր., որից 400 ր. ուղարկի Էջմիածին, 400 ր. Երուսաղէմի վանքին և 200 ր. Նոր-Նախիջևանի ս. Կարապետ (Նիսալիտայ) գիւղի եկեղեցուն»:

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Թիւրքաց փակ գրադարանը աշխատում են նորից բանալ և դրա համար Իբրահիմ-բէկ Իսմայիլ-բէկօվ և Մէշադի Ալի Աբբաս Օրուջեվ սկսել են աշխատել. նրանք մի քանի այլ թուրքերի հետ դիմեցին մեր գաւառապետին՝ խնդրելով գրադարանը բանալու թոյլտուութիւն: Սիրալիր կերպով ընդունելով այդ առաջարկութիւնը, գաւառապետը յայտնեց, որ մի մարդու անունով բաց անելը անհնարին է, իսկ ժողովրդի անունով կարելի է. խոստացաւ իր վարչութեան մէջ ծառայողներին գրադարանի անդամներ գրել տալ և հրաւիրել աջակցելու այդ գործին ռուս, հայ, թուրք կամ հրեայ ազգաբնակութիւնը: Այնուամենայնիւ թուրքերը այստեղ այդ գործը դժուար իրագործելի են համարում միջոցներ չունենալու պատճառով: Դիմել են Բագուի ինտէլիգենտ թուրքերին և նրանց հարուստներին, խնդրելով նպաստել Ղուբայի գրադարանին դրամական նուէրներով: Ասում են, այնտեղ թուրքերէն լեզուով այդ նպատակով մի ներկայացում են տալու»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Վերջին ընտրութիւնը

—

(Շարունակութիւն)

Նորընտիր քաղաքական ժողովը առաջին անգամ նոյեմբերի 5-ին հաւաքվեց պատրիարքարան: Բացի Նորատունկեանից և Մանուկեանից բոլոր միւս անդամները ներկայ էին: Վերջին անգամ Բարթուղիմէոսը նախագահեց այս ժողովին, որ նոյն նստում ընտրեց՝

ա. ատենապետ՝ Արթին փաշա Տատեան
բ. » Ստեփան փաշա Ասլանեան
ա. ատենադպիր Իկեա էֆէնդի Ջայեան
բ. » Միհրան էֆէնդի Սէթեան

Այդ նստի գլխաւոր գործն էր՝ Դիւանի ընտրութիւնից յետոյ, սահմանադրութեան գծած չափերին հետևելով համագումար եկեղեցական ժողովի պատրաստած եպիսկոպոսական ցանկի վրայից հինգ անուն որոշել իբրև պատրիարքական

յարմարագոյն թեկնածուներ: Գաղտնի քուէարկութեամբ հետեւեալ հինգ անձինք ընտրվեցան.

1) Մաղաքիա եպիսկոպոս Օրմանեան . . . 11 սպ. 1 սև
2) Բարթողիմէոս եպ. Չամիչեան . . . 8 սպ. 4 սև
3) Խորէն եպ. Մխիթարեան (Ուրֆայի առաջնորդ) . . 7 սպ. 5 սև
4) Մամբրէ եպ. Մարկոսեան (Երուսաղէմի միաբան) . . 6 սպ. 6 սև
5) Ստեփան եպիս. Յովակիմեան (Նիկոմիդիայի առաջ.) 5 սպ. 7 սև

Այս ցուցակից երեւում է, որ եկեղեցական ժողովի մասնանիւ արածին հակառակ Տատեանի և Ասլանեանի խումբը առաջ էր քաշում Օրմանեանի ընտրութիւնը, Բարթուղիմէոսին երկրորդ թեկնածու թողնելով կառավարութեան հաճելի լինելու համար. իսկ կրօնական ժողովը երկու օր վերջը գումարվելով—երբ արդէն պատրիարքական ընտրութիւնը կատարված էր—հետեւեալ կերպով կազմեց իր դիւանը՝ միայն 9 անդամի ներկայութեամբ (Մուրադեանց դարձեալ չէր եկել, Օրմանեան չէր կարող գալ՝ իբրև պատրիարք, իսկ երեք վարդապետ էլ տկարութեան պատճառով հրաժարվել էին գալ):

ա. ատենապետ՝ Գրիգոր արք. Յովհաննիսեան (Նախկին առաջնորդ Հնդկաստանի և Պարսկաստանի, որ մեծ համակրութիւն չէ վայելում ժողովրդի մէջ):

բ. ատենապետ՝ Վահրամ եպիսկոպոս Մանկունի, (որ Խրիմեանի ամբողջ պատրիարքութեան ժամանակ և ոչ իսկ մի անգամ ոտք կոխեց պատրիարքարան և վերջապէս մի կծու նամակով էլ իր յարաբերութիւնը դադարեցրեց):

ա. ատենադպիր՝ Եղիշէ ծ. վ. Դուրեան (հանգուցեալ բանաստեղծի եղբայրը, և առողջամիտ քննադատ):

բ. ատենապետ՝ Յովսէփ ծ. վ. Այվազեան (Նախկին առաջնորդական տեղապահ զանազան տեղեր):

Նոյեմբերի 6-ին պատրիարքական մայր-եկեղեցում երկրորդ անգամ գումարվեց նախկին «ազգային պատկառելի երեսփոխանական ժողովը», իսկ այժմեան կոչմամբ միայն «ընդհանուր ժողովը»: Ներկայ էր նորընտիր քաղաքական ժողովը իր երկու փոխ ատենապետներով: իսկ կրօնական ժողովից ոչ ոք չէր եկել: Նիստն այս անգամ դռնփակ էր, բայց իրաւունք էր տրված պատրիարքարանի պաշտօնեաներին, լրագրական թղթակիցներին և քանի մի անպաշտօն հոգեւորականներին ներկայ լինել դասում: Այնտեղ էին նաև Տատեանի երկու որդիները՝ Տիրան-բէյ և Տրդատ-բէյ: Ընդհանուր ժողովն իր նախորդ նիստում ատենապետ էր ընտրել Ստեփան փաշա Ասլանեանին, բայց որովհետեւ այս վերջինը՝ քաղաքական ժողովին անդամ էր այժմ, ուստի չէր կարող ընդհանուր ժողովի ատենապետ մնալ: Այս պատճառով էլ ժողովը նոր ընտրութեան ձեռնարկելով ձայների մեծամասնութեամբ (42 ընդդէմ 20-ի) ատենապետ ընտրեց Գաբրիէլ էֆէնդի Գաբրիէլեան, նոյնպէս կառավարչական բարձր պաշտօնեայ (ծովային գործերի դատարանի նախագահ): Այս ժողովի համար հրաւէր էր ուղարկված 72 երեսփոխանի, բայց նրանցից միայն 62 էին եկել: Ատենապետ Գաբրիէլեանի առաջարկութեամբ՝ ատենադպիրը՝ Գուրգէն՝ կարդում է Ազգային Սահմանադրութեան 1, 2 և 3 յօդուածները, որոնք վերաբերում են պատրիարքի ընտրութեան եղանակին: Այս ընթերցումից և պատշաճաւոր աղօթքից յետոյ, սկսվեց գաղտնի քուէարկութիւնը՝ պատրիարքական թեկնածուների հնգանուն ցուցակի վրա և ստացվեց հետեւեալ արդիւնքը.

Մաղաքիա եպիսկ. Օրմանեան 47 ձայն
Բարթուղիմէոս եպիսկ. Չամիչեան 10 ձայն
Գրիգորիս եպիսկ. Յովհաննիսեան 4 ձայն

62-րդ ձայնը ոչինչ համարվեց, որովհետեւ «Մելքիսեդեկ եպիսկոպոս Օրմանեան» էր գրված, փոխանակ Մաղաքիա գրելու:

Այն ժամանակ ատենապետը ի պաշտօնէ յայտարարեց, թէ «Մաղաքիա եպիսկոպոս Օրմանեան ընտրված է Կ. Պօլսի պատրիարք», որին հետեւեց բուռն ծափահարութիւն. Խրիմեանի ընտրութիւնից յետոյ ազգային ժողովի մէջ առաջին անգամ էր լսվում ծափահարութիւն: Ապա ատենապետն առաջարկեց շնորհակալութիւն յայտնել Բարթողիմէոսին իր երեքամսեայ պաշտօնավարութեան համար. մի քանի ձայներ լսվեցին՝ այո, այո, և դրանով Բարթուղիմէոս բաւականացաւ: Անմիջապէս այնտեղ և եթ կազմվեց պաշտօնական արձանագրութիւն և թագրիր ընտրութեան մասին, որը տրվեց պատրիարքարանի գործակատար (դափու քէհեա-ոը) Ֆրէնկեան Աբրահամին, որ տանի իսկոյն յանձնի կրօնական և արդարադատութեան գործերի մինիստրին:

Այս խնդիրն աւարտելուց յետոյ, քառորդ ժամ դադար եղաւ. ապա, երբ դարձեալ հաւաքվեցին, օրակարգի խնդիրը «սահմանադրութեան վերաքննութեան» հարցը դրվեց: Վերջապէս երեսփոխանները առիթ գտան իրանց հին փայլուն հռետորական դերը ստանձնելու և կէս ազատ, կէս սեղմված խօսքերով իրանց մտքերը սկսեցին յայտնել: Առաջին խօսող ատենաբանը Ալէքմճեան սրբազանն է, որ ազդու պատճառաբանութիւններով առաջարկեց յանձնել այդ գործը նորընտիր կրօնական և քաղաքական ժողովներին այն պայմանով, որ այս ժողովները խորհրդակցութեան հրաւիրեն Կ. Պօլսում գտնվող բոլոր նախկին առաջնորդներին և այլ յարմարաւոր փորձառու անձերի, և միասին որոշելով փոփոխելի մասերը, իրանց խորհրդակցութեան արդիւնքը բերեն դարձեալ ընդհանուր ժողովին: Այդ առաջարկութեան ընդդիմացաւ Ասլանեան փաշան, որ պահանջեց խնդիրն անպայման յանձնել նորընտիր վարչութեան հայեցողութեան, առարկելով թէ մեծ անյարմարութիւններ կան խնդիրը երկրորդ անգամ ընդհանուր ժողովի բերելու մէջ:

Երկար վիճաբանութիւններից յետոյ, որոնք ստուերի նման յիշեցնում էին 70-ական թւականների ազգային ժողովի յաղթեալ նիստերը, ժողովին առաջարկվեց հետեւեալ երկու բանաձեւերը.

ա) Ալէքմճեանի յայտնածը և Գուրգէնի խըմբագրածը. «Յանձնել ազգային վարչութեան խառն ժողովոյ, որպէս զի Ազգային Սահմանադրութեան վերաքննութեան կարօտ կէտերը ցոյց տայ տեղեկագրով մը ազգային ժողովոյ և սա վերաքննիչ յանձնաժողով կարգելով ըստ օրէնի՝ նմա յանձնէ վերաքննութեան գործը՝ օրինաց 99 յօդուածին համաձայն»:

բ) Ասլանեանի առաջարկութիւնը. «Ազգային ժողովը նկատի առնելով Ազգային Սահմանադրութեան վերաքննութեան խնդիրը, վիճաբանութեամբ որոշեց զայն յանձնել նորընտիր վարչութեան, պարտ ու պատշաճ տնօրինութիւնը ընելու, ի գլուխ հանելու համար զայն՝ համաձայն շահուց ազգին և տէրութեան, ամեն պարագայի մէջ անփոփոխ պահելով սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքը»:

Ժողովականները տատանւում էին այս երկու բանաձեւերի ընտրութեան մէջ, երբ Տատեան իր միջամտութեամբ ույժ տուաւ երկրորդ բանաձեւին. «Խնդրում եմ, ասեց նա, վստահութիւն ունեցէք ձեր ընտրած վարչութեան. ես խոստանում եմ ձեզ, որ մենք այս գործը գոհացուցիչ կերպով գլուխ կը հանենք»: Արթին փաշայի խօսքերն իրանց ազդեցութիւնն ունեցան. քուէարկվեց միայն Ասլանեան Ստեփան փաշայի, այսինքն երկրորդ բանաձեւը, որ և ընդունվեց ձայների մեծամասնութեամբ:

Ժողովը փակվեց նոր բարեմաղթութիւններով սուլթանի համար և Բարթուղիմէոսի յայտարարութեամբ, թէ իր տեղապահական պաշտօնավարութիւնը լրացած է: Վերջապէս:

Օրմանեանի ընտրութիւնը, չը նայելով Բարթուղիմէոսի և Նուրեանի անընդհատ ինտրիգներին, որոնք չեն կարողանում մարսել իրանց փառասիրական ձգտումների ոչնչանալը և կրած սարսափելի պարտութիւնը,—շնորհիւ դարձեալ Տատեանի ջանքերին, մասամբ նաև օտար միջամտութեան, երեք օր վերջը արդէն հաստատված էր սուլթանի իրադէով...

Ակ.

Օրմանեանի ճառը

Կ. Պօլսից «Politische Correspondenz» լրագրին գրում են. «Հայոց նորընտիր պատրիարք Օրմանեան, սովորութեան համաձայն, այս օրերս սուլթանի մօտ ունկնդրութեան ընդունվեց: Պատրիարքը շնորհակալութիւն յայտնեց իր ընտրութեան վաւերացման համար, հաւատացրեց սուլթանին իր հաւատարիմ հպատակութեան զգացումների մասին, մասնանիշ արեց այն հաւատարմութիւնը, որ հայերը շատ դարեր ունեցել են դէպի օսմանեան գահը և յայտնեց, թէ ինքն ամեն միջոց գործ կը դնի հաստատ պահելու հայերի մէջ այդ զգացումները(?): Նա աւարտեց իր ճառը ցանկութիւն յայտնելով, որ Աստուած պահպանէ սուլթանին իր գահի վրա ողջ և առողջ: Սուլթանը իր հաճութիւնը յայտնեց պատրիարքի ճառի համար, այլ և յոյս, որ հայերը կը պահպանեն իրանց աւանդական հաւատարմութիւնը դէպի գահը: Հետաքրքիր է նոյնպէս և այն ճառը, որ արտասանեց Օրմանեան իր պաշտօնը ստանձնելիս: Այդ առիթով նա նոյնպէս յայտարարեց, որ ինքն իր պաշտօնի մէջ կատարեալ հաւատարմութիւն կը պահպանի դէպի սուլթանը և հրաւիրեց հայերին հաւատարիմ մնալ գահին, և աշխատել խաղաղութիւնը ու հանգստութիւնը վերականգնելու: Արդարադատութեան և դաւանութիւնների մինիստր Աբդուլ-Ռահման փաշան ուղարկեց պատրիարքին մի նամակ, որի մէջ հաղորդեց, թէ սուլթանը շատ գոհ է մնացել պատրիարքարանում արտասանած նրա ճառից:»

—

Վիեննայից հեռագրում են «Daily News» լըրագրին, թէ աւստրիական Ֆրանց Յովսէփ կայսրը չէ ցանկանում, որ Թիւրքիայի քաղաքական վիճակի մէջ փոփոխութիւն կատարվի: Ռուսաց արտաքին մինիստրութեան ներկայ բարձրագոյն ներկայացուցիչ Շիշկին կուղարկի բոլոր պետութիւններին շրջաբերական, որ կը պարունակի իր մէջ ռէֆօրմների ռուսական ծրագիրը, բաղկացած ութ յօդուածներից:

—

Ռուսաց գործակալութիւնը հաղորդում է դեկտեմբերի 2-ից, որ թիւրքաց աղբիւրից ստացված լուրերին նայելով, ձերբակալված են Բոլգարիայից եկած երկու հայուհիներ, որոնք բերել են իրանց հետ հայերին և թիւրքերին ուղղված յեղափոխական պրոկլամացիաներ: Այդ հանգամանքով է բացատրվում նոյեմբերի 29-ին ոստիկանութեան և ժանդարմերիային տրված հրամանը, որ պարունակում էր խիստ հրահանգներ, որոնք դժուարացնում են հաղորդակցութեան ազատութիւնը:

—

«Berliner Tageblatt» լրագիրը, խօսելով Նելիդովի ստացած հրահանգների մասին, հետեւեալն է հաղորդում. «Սկզբում Նելիդով սպասողական դիրք պէտք է բռնի և պէտք է հետեւի գործողութեան զսպված եղանակին, որը համապատասխանում է Ռուսաստանի խաղաղասէր քաղաքականութեան. սակայն, եթէ Թիւրքիան չը կարողանայ իր ույժերով վերականգնել կարգը, Ռուսաց դեսպանը հասկացնել կը տայ միւս դեսպաններին, որ, հարկաւոր դէպքում, Ռուսաստանը չի մերժի իր վրա առնել այդ պաշտօնը, բայց այն պայմանով, ի հարկէ, որ միւս պետութիւնները իրանց համաձայնութիւնը տան:»

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԼԻԱՅԻՑ

Թըմբրիջ, դեկտեմբերի 1/13-ին

—

«Ճապօնական փառազարդ վարագոյր»

Իրաւ, որ շատ դժուար պիտի ըլլար գտնել գաղափար մը, որ իր անհեթեթութեամբ և յետադիմական ոգւով հաւասարէր անոր՝ զոր յղացեր են Խրիմի հայ տիկինները և օրիորդները, ինչպէս կերեւայ «Մշակի» մէջ հաղորդած լուրէն: Այդ տարօրինակ կերպով զարմելի յղացումը ամօթի ստուեր մը կը ձգէ ոչ միայն հայ իգական սեռին վրա, այլ ամբողջ հայ հասարակութեան վրա: Ատիկա անգամ մը ես վեր կը հանէ մեր բարքերու մէջ արմատացած տխրացութեան խորութիւնը, կրօնքի վրա մեր ունեցած հայեացքին նեղութիւնը, և մեր սրտերու մէջ, գթութեան պէս վսեմ զգացումի ցաւալի պակասութիւնը:

Խորանի մը «ճապօնական փառազարդ վարագոյր» մը կախելէն շատ աւելի վեհ և աստուածահաճոյ գործ մը չը պիտի ըլլար միթէ լքեալ թշուառի մը արցունքն սրբել, տխուր սրտէ մը արձակուած տառապանքի ճիչը գոհունակութեան հառաչանքի մը փոխել, սովատանջի մը կտոր մը հաց տալ և ցրտէն դողդողացողի մը տաքուկ հագուստ մը: Աստուած մեր «ճապօնական փառազարդ վարագոյրէն» աւելի պէտք չունի միթէ մեր հաւատքին և եղբայրական սիրոյն: Ի՞նչու չենք դատեր կրօնքի վեհութիւնը իր պարզութեան մէջ. ինչու կընենք մեր սրբավայրերը պերճանքի և ցոյցի հանդիսավայր մը. միթէ չափէն աւելի ճոխութիւն չը կայ մեր եկեղեցիներուն մէջ: Արծաթազօծ և ոսկեզօծ աւետարաններու և խաչերու անվերջ շարքին տեղ շատ աւելի սրտառուչ չը պիտի ըլլար տեսնել փայտեայ խաչ մը և կաշեայ պարզուկ կողքով աւետարան մը այն սեղանին վրա, ուր կը պատարագուի պարզութեան և սիրոյ Աստուածը:

Գողգոթայի բարձունքին վրա փայտէ խաչի մը վրա մարդկութեան մեղքերը քաւող Աստուածը չը պահանջեց մենէ մեր ոսկին և «փառազարդ» կերպասները, այլ մեր կատարեալ հաւատքը դէպի ինք, և մեր սէրը և գթութիւնը դէպի մեր նմանը:

Յուսահատեցուցիչ չէ՞ նաև տեսնել ցեղական կեանքի ըմբռնումի այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ մեր և եւրօպայեանց մէջ: Այս վայրկեանիս իսկ ինչ հակապատկեր մը կը պարզուի մեր առջև.—աստին, տագնապալից միջոցի մը, սանիբացի կինը վաճառքի կը հանէ իր զոհարեղէնները և սանիբացի երէցը իր եկեղեցւոյն թանկագին անօթները, դրամ հայթայթելու համար իրենց երկրին, անտին, մեր գոյութեան ամենաքննադատելի վայրկեանին, մեր տառապանքի ամենասեւ օրերուն մէջ, դրամ կը հաւաքենք աւագ խորաններուս «ճապօնական փառազարդ վարագոյր» գնելու համար...

Ռուանդուհի

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թեհրան, նոյեմբերի 21-ին

Վերջին գրութիւնէս ի վեր կառավարական մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան այստեղ: Կասկածեալ արկածն վերջապէս հասաւ և ակնկալուածից շատ աւելի շուտ:

Անցեալ օր, Շահի հրաւէրով, Սադրազամն իր հրաժարականն մատոյց և անմիջապէս նախարարութիւններն յանձնուեցան այլ և այլ ծանօթ անձանց. ընդ որս՝ Նորին վսեմութիւն Մուշիր-իւդ-Դօվլէն նշանակված է արտաքին գործոց նախարար, Նորին վսեմութիւն Ֆերման-Ֆերմանն (որ Շահի փեսան է) սպարապետ, և այլն:

Բնականաբար Սադրազամի անկումն, մի քանի բացառութեամբ, ամեն դասակարգի մարդոց մեծ տրտմութիւն պատճառեց, մանաւանդ երբ ի նկատի առնվի թէ նա պարզապէս դըժբաղդ պարագաներու զոհ գնաց: Նա ժողովուրդին սիրելի եղած էր, և արդարև մինչև վերջին րօպէին Շահը վարանում էր և դժկամակում էր պահանջել իւր հրաժարականն: Նորին վեհափառութիւն գնահատում էր բոլոր այն թանկագին ծառայութիւններն, զոր նա մատոյց, թէ՛ իւր գերդաստանին և թէ՛ իւր տէրութեան, իւր գահակալութեան այն վտանգաւոր օրերում: Եւ արդէն, ժամանակին, «Մշակի» մէջ գրվեցաւ թէ ինչպէս Շահն, իբրև ապացոյց իւր գնահատման և վստահութեան, Սադրազամին պատուեց նրան շնորհելով Էմիրի-Աթաբեկը-Եղզամի ամենաբարձր տիտղոսը—մի ցանկացեալ պատիւ, զոր նա խոնարհաբար մերժեց: Այսու ամենայնիւ Շահն սրտակոտոր ստիպվեցաւ պաշտօնանկ անել նրան, և ահա թէ ինչու:

Սադրազամը, չունենալով որ և է վստահութիւն իւր հակառակորդներու վրա, կառավարութեան բոլոր կարևոր գործերն առած էր իւր վրա և մնացած պաշտօններն բաժանած էր իւր ազգականների և մտերիմ բարեկամների մէջ: Վերջիններն, իրենց մեծաւորի պաշտպանութենէն քաջալերված, անխնայ կողոպտում էին թէ՛ կառավարութիւնն և թէ՛ ժողովուրդն: Իսկ առաջինն, իւր կենտրոնացրած բազում պաշտօններու ահագին բեռի տակ ընկճված, և ոչ մէկին կարողանում էր հասնել: Հետեւանքն եղած էր կառավարական գործերու սարսափելի մի քաոս և գանգատներու չարագուշակ մի տեղատարափ: Իզմէ քանիցս խնդրվեցաւ անհաւատարիմներն պաշտօնանկ անել և իւր վրա բարդված գործերն բաժանել, սակայն նա, իւր հակառակորդներից վախենալով, միշտ մերժեց: Ճգնաժամն վերջապէս հասաւ և հետեւանքն արդէն ձեզ ծանօթ է:

Նա հիմա գնացած է Խում, ուր պիտի մնայ մի ժամանակ իբրև ուխտաւոր: Իսկ Թեհրանի ժողովուրդն ուրախ է որ Շահն խոստացած է նրա թէ կեանքն և թէ ստացուածքն պաշտպանել ամեն վտանգի դէմ: Եւ նոյնպէս գոհ է, որ

պաշտօնանկ խաներէն ոմանց հաշիւններն արդէն ենթարկված են քննութեան... մանաւանդ Սատրազամի կրտսեր եղբօր մասին, որ բոլոր այս չարեաց գլխաւոր պատճառն սեպվում է:

Սատրազամի պաշտօնն տակաւին թափուր մընում է: Շահը, չը կամենալով որ և է մէկն այդ բարձր պաշտօնին նշանակել, որոշած է առ այժմ այդ վարչութեան պատասխանատուութիւնն իւր վրա առնել: Միւս նախարարութիւններն արդէն սահմանուած են և այժմէն իսկ բոլոր պաշտօնատանց մէջ մի անսովոր գործունէութիւն դիտվում է: Ամեն կողմ, երկար առնէ ի վեր անխնամ մնացած գործերու և ծրագիրներու մի անհագին կուտակում կայ, ուստի նոր նախարարներն, մի գովելի եռանդով, աշխատում են ամեն բանի վերահասու լինել:

Միւշիւր-իւլ-Տօվլէն, արտաքին գործոց նախարարն, ֆրանսերէնի և անգլիերէնի լաւ ծանօթ մի ուսեալ ազնուական է, որ ժամանակին (երբ Մօհսին խան էր) Պոլսոյ դեսպանութեան պաշտօնն վարած է: Աւելի թրքասէր քան թէ հայասէր լինելու համբաւն ունի, սակայն թէ ձեր թղթակցին և թէ երկու ուրիշ հայերու հետ այս օրերս ունեցած տեսակցութեանց մէջ նա շատ հայասէր երևաց: Ուստի յուսով ենք, որ նա զգալով իւր բարձր պաշտօնի պատասխանատուութիւնն, Սատրազամին նման, պիտի անաչառութեամբ վարէ բոլոր այն հայկական խնդիրներն, որ այստեղի տաճկական դեսպանն չարունակ յարուցանում է: «Ինշալլահ»:

Բագրատունի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Polit. Corresp.» լրագրին գրում են Կ. Պոլսից, թէ Ռուսաստանը աւելի նպատակայարմար է համարում այժմ չը յարուցանել եգիպտական հարցը, որովհետև, այդ դէպքում, Անգլիան դուցէ հրաժարվի Կ. Պոլսում միւս պետութիւնների հետ միաբան գործելուց:

—«Новости» լրագրին հեռագրում են Վիեննայից. «Արնաուտները դիմել են սուլթանին մի յիշատակագրով, որով ինքնավարութիւն են պահանջում Կոսսովօ վիլայէթի համար»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կարսի յաջորդ Մուրադեան վարդապետի «փքրիկ դէպքը» բաց արեց «Արձագանքի» խմբագիր Աբգար Յովհաննիսեանի հանրածանօթ երեսի մի նոր էջը: Նախ պատմենք, թէ ինչի մէջն է փաստը:

Նոյեմբերի 8-ին, Կարսում, պարսից փոխ-հիւպատոսը հանդիսաւոր կերպով տօնեց Մուզաֆէր-էդդին Շահի ծննդեան տօնը: «Карсъ» լրագիրը, իր № 47-ի մէջ նկարագրելով այդ հանդէսը, ասում է հետևեալը, որ բառ առ բառ առաջ ենք բերում. «Երեկոյեան հիւրերին տրվեց ընթրիք, որի ժամանակ Կարսի յաջորդը առաջարկեց Թագաւոր կայսրի, հանդիսի հերոս պարսից Շահի և թիւրքաց սուլթանի կենացը»:

Թիֆլիսի «Արձագանք» լրագիրը, հաւատարիմ իր աղաւաղման փէշակին, իր № 138-ի մէջ այդ խօսքերը տպագրեց այսպէս. «Այն հանդիսաւոր ճաշկերոյթին, Կարսի յաջորդ գեր. Եղիշէ վարդապետ Մուրադեանց, բաժակը բարձրացնելով, առաջարկեց խմել Թիւրքիայի սուլթան Աբդուլ Համիդ II-ի թանգագին կենացը...»:

Համեմատեցէք այդ խօսքերը...

«Մշակի» № 142-ի մէջ Կարսի պարսից փոխ-հիւպատոսը տպագրեց պ ա շ տ օ ն ա կ ա ն հերքում, յայտարարելով, որ սուլթանի կենացը առաջարկեց ոչ թէ Մուրադեան վարդապետը, այլ Էրզրումի պարսից հիւպատոս խաւկ-խանը:

Այդ պաշտօնական հերքումից յետոյ ինչ էր մնում անել Աբգար Յովհաննիսեանին,—յայտնել, որ ինքը սխալված է, դուցէ «Карсъ» լրագրից, և յետ վերցնել իր խօսքերը: Բայց չէ որ դա դէմ կը լինէր ա բ գ ա ր ի զ մ ի ն: Ուստի նա, այդ Աբգար Յովհաննիսեան, շարունակելով իր անարժան խաղը, իրան թոյլ տուեց մի երկրորդ ստախօսութիւն: Ահա թէ նա ինչ գրեց «Արձագանքի» երէկվայ (№ 144) համարում. «Մ ի խ օ ս ք, մ ի բ ա ռ, մ ի տ ա ռ անգամ չը կ ա յ մ ե ր կ ո ղ մ ի ց ա ւ ե լ ա ց ր ա ծ ա յ դ լ ո ւ ր ի վ ր ա...»:

Համեմատեցէք, ընթերցող, «Карсъ» լրագրի լուրը «Արձագանքի» տպածի հետ, որպէս զի նորից համոզվէք, որ պ. Յովհաննիսեանի վերջին արդարացումը մի անվայել ստախօսութիւն է:

* * *

Վիեննայում այս օրերս վախճանվեց յայտնի բարեգործուհի, տիկին Ֆիւրթադօ-Հէյնէ, որ կըտակել է՝ իրան թաղել հրէական ծէսով: Տիկին Հէյնէ վերջին երեք տարվայ ընթացքում մօտ 30 միլիօն է նուիրել զանազան բարեգործական նպատակների համար և կտակել է նոյն նպատակների համար նոր, ահագին գումարներ: Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահ Ֆօր, նախկին կայսրուհի Եւգէնիա, պրինց Վիկտոր Նապօլէօն ցաւակցութիւն յայտնեցին հանգուցեալ տիկնոջ մօտ ազգականներին—Էլխինհէնսկի դուքսին և Մուրատ իշխանուհուն, որոնց նա 150 միլիօն ժառանգութիւն է թողել:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 9-ին Նորին Մեծութեանը Ցարսկօ-Սելօում ներկայացաւ Պետերբուրգի իտալական բարեգործական ընկերութեան պատգամաւորութիւնը՝ շընորհաւորութիւններ մատուցանելու սրբազան թագադրութեան առիթով: Պատգամաւորութիւնը, որ բաղկացած էր չորս հոգուց, ուղերձ մատուցեց Նորին Մեծութեանը:

ԼՈՆԴՈՆ, 9 դեկտեմբերի: Հեռագիր Կայիրէյից. Մակար եպիսկոպոսը մի քարոզ խօսեց, մատնացոյց անելով այն վատ հետևանքների վըրա, որ կարելի է սպասել այն բազմաթիւ հրացաններից, որ աբիսինցիները անդադար ստանում են Ջիբուտի վրայով:

ԼՈՆԴՈՆ, 9 դեկտեմբերի: «Daily News»-ին Կայիրէյից հեռագրում են, որ Եգիպտոսում կըրկին տեղի ունեցան խոշոր աւազակութեան դէպքեր: Կէնէխեան նահանգում աւազակները յարձակվեցին մի գիւղի վրա, սպանեցին ոստիկանական օֆիցէրին և մի քանի ոստիկաններին, քշեցին տաւարը:

ՄՕՍԿՎԱ, 10 դեկտեմբերի: Դումայի ձայնաւորների ընտրութիւնները աւարտվեցին դեկտեմբերի 10-ին: Նոր դուման կը գումարվի յունվարին պաշտօնատար անձանց ընտրելու համար: Քաղաքագլխի պաշտօնի համար շատերին են թեկնածու անուանում, բայց ընդհանուր ցանկութիւնն է քաղաքագլուխ ընտրել Մօսկվայի նախկին նահանգապետ իշխան Վ. Մ. Գօլիցինին:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 10 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 9-ին Վիեննայի երկաթուղու մարդատար գնացքի շոգեշարժը ընդհարվեց ապրանքատար գնացքի հետ: Շոգեշարժ մեքենաները վնասված են. վեց ապրանքատար գնացքներ ջարդվեցին, երկու մարդատար վագօններ րէլսներից իջան:

ՎԻԵՆՆԱ, 10 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 9-ին ստորագրվեց աւստրո-ունգարական առևտրական դաշնագիրը Բօլգարիայի հետ:

ՍՕՖԻԱ, 10 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 9-ին սկսվեց Ստամբուլօվին սպանողների գործի քըննութիւնը. կանչված են 130 վկաներ: Բազմաթիւ հասարակութիւն էր հաւաքված:

ԼՕՆԴՕՆ, 10 դեկտեմբերի: Աթէնքից հաղորդում են, որ Նրանից յետոյ, երբ Բ. Դուռը համաձայնեց Սկալցինուսին քրիստոնեաների ներկայացուցիչ Կրետէի դատաստանական յանձնաժողովում, հիւպատոսներին հրամանագրված է ընդունել Բ. Դրան ընտրած Նիմ-փաշային յանձնաժողովի մահմետական անդամ:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 10 դեկտեմբերի: Սենատում արտաքին գործերի համար կազմված յանձնաժողովը զեկուցում ներկայացրեց Կամերօնի առաջարկած որոշման մասին: Յանձնաժողովն առաջարկում է ընդունել այդ որոշումը: Զեկուցման քննութիւնը յետաձգված է մինչև ծննդեան տօների վերջը: Ցետաձգված է և Վեսսի ու Նրա կուսակցութեան առաջարկած որոշումների քննութիւնը՝ թէ Կուբայի անկախութեան ընդունելը կօնգրէսի իրաւունքն է: Այդպիսով Կուբայի հարցը առժամանակ վերացված է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Դեկտեմբերի 10-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. .	93	ր. 30	կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45	» 70	»
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37	» 15	»
Ոսկի — — արժէ . .	7	» 50	»
Մաքսային կուպօններ — . .	149	» —	»
Բօրսային դիսկօնտ — . .	$5^{3}/_{4}$—7	—	»
4% պետական րէնտա	$99^{1}/_{8}$	» —	»
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	$292^{3}/_{4}$	» —	»
— — երկրորդ —	255	» —	»
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	213	» —	»
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	—	» —	»
4% ներքին փոխառութեան . . .	$98^{3}/_{4}$	—	»
$4^{1}/_{2}$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101	» —	»
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.	—	» —	
$4^{1}/_{2}$% վլադիկ. գիւղ. հող. բանկի	101	» —	»
Փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	—	» —	»
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ ընկերութեան օբլիգացիաները.	$101^{1}/_{2}$	» —	»
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	$100^{7}/_{8}$	» —	»
Օդէսայի — —	$100^{3}/_{8}$	» —	»
Թիֆլիսի — —	98	» —	»
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — . .	101	» —	»
5% — — — . .	$99^{1}/_{4}$	» —	»
Քութայիսի — — . .	101	» —	»
5% — — — . .	99	» —	»

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Բաթ. դուրս է գալիս	9 ժ. 40 ր. առ.	11 ժ. 20 ր. գիշ.
Թիֆլիս համնում է	9 „ 55 „ եր.	12 „ 25 „ ցեր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	10 „ 50 „ „	1 „ 10 „ „
Բագու համնում է	4 „ 49 „ „	7 „ 30 „ առ.
Բագուից դուրս է գալիս	2 ժ. 30 ր. ցեր.	11 ժ. 5 ր. գիշ.
Թիֆլիս համնում է	8 „ 21 „ առ.	5 „ 50 „ եր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	9 „ 30 „ „	6 „ 50 „ „
Բաթում համնում է	9 „ 45 „ եր.	8 „ 15 „ առ.

ԴԻԼԻԺԱՆՍՆԵՐ

Հինգ հոգու համար		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	7 ժ. առ.	9 ժամ. առ.
Գիշերում է	Մլետում	Պասանաուր
Վլադիկավկազ համնում է	6 ժ. երեկ.	8 ժ. երեկ.
Վեց հոգու համար (չեն գիշերում)		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	9 ժ. 30 ր. առ.	7 ժ. երեկ.
Վլադիկավկազ համնում է	12 „ —ցերեկ	8 „ 50 ր. „

ՍԱՍՈՒՆԻ Տալւօրիկ գիւղի բնակիչ Պ օ ղ ո ս Վ ա ր դ ա ն ե ա ն, պանդխտած լինելով Թիֆլիս՝ խնդրում է իրան յայտնել իր եղբօր Վարդանի հասցէն, որը այժմ գտնվում է Ամերիկայի Նիւ-Եօրք քաղաքում, բայց որի հասցէն իրան յայտնի չէ: (№ 140) 4—4

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ փոխադրվել է նոր բնակարան՝ Միքայէլեան փողոց, բժիշկ Վերմիշեանի տուն, № 101. ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է երեկոյեան $6^{1}/_{2}$—$7^{1}/_{2}$ ժամին: (№ 137) 7—10

ԲԺԻՇԿ ՁԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Մօսկվայի կայսերական համալսարանի մանկաբուժական կլինիկայի նախկին օրդինատօր, ընդունում է միայն հիւանդ երեխաներին ամեն օր, ժամի $11^{1}/_{2}$—1-ը: Շաբաթ օրերը՝ ձրի: Հասցէն՝ Ստարօ-Խնտախտուտսկայա, տ. № 13. № 103 (շր.) 32—40

Լոյս տեսաւ Վիեննայի Մխիթարեան տպարանից
ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ Ի ՎԻԵՆՆԱ
կազմեց՝ Հ. Յակովբոս Վ. ՏԱՇԵԱՆ
Գիրքը բաղկացած է 1,522 էջերից. գինը 75 ֆրանկ կամ 29 րուբլի, իսկ ճանապարհածախսով 81 ֆրանկ, կամ 31 ր. 30 կ.:
(№ 142) 3—5

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ
Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 12-ին
հայ դերասանական ընկերութիւնը, յօգուտ
ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ԱՐՏՈՅՏ
կօմէդ. 4 գործ. հեղ. Վիլդէնբրուխի, թարգ. Ջէտի
Սկիզբը ճիշդ 8 ժամին: 2—2

Կենտրօնական գրավաճառանոցում ծախվում է
ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆՑԻ
կ.
1) ԱՅՑ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ (սակաւաթիւ) 60
2) ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ մեզանում 20
(№ 142) 2—5

ВѢСТНИКЪ ВИНОДѢЛІЯ

ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ,
издаваемый подъ редакціей *ВАСИЛІЯ ТАИРОВА.*

Открыта подписка на 1897 годъ

Подписка на 1896 годъ Продолжается

Журналъ выходитъ безъ предварительной цензуры, книжками въ четыре печатныхъ листа, по самой обширной программѣ и при постоянномъ сотрудничествѣ выдающихся иностранныхъ и русскихъ ученыхъ и спеціалистовъ.

Подписная цѣна на годъ, съ пересылкою и доставкою, шесть руб.

Имѣется ограниченное количество полныхъ экземпляровъ журнала за 1892, 1893, 1894 и 1895 гг. Цѣна за годъ для лицъ подписавшихся на „Вѣстникъ“ 1897 года до 1-го числа наступающаго января: 1892 г.—4 р. 50 к., 1893 г.—3 р. 50 к., 1894 г.—3 р. 50 к. и 1895 г.—4 р. Цѣны показаны съ пересылкою; безъ доставки - на 50 к. дешевле, а за границу—на 1 руб. дорожѣ Съ 1-го января 1897 года цѣны на могущіе остаться экземпляры журнала будутъ значительне повышены.

Адресъ редакціи: ОДЕССА, Канатная улица, № 13.

(№ 145) 1—3

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան
ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, համերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան:
Բ) Առևտրական թուաբանութիւն.
Գ) Առևտրական նամակագրութիւն.
Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղութիւն:

Պարապմունքները սկսվելու են յունվարի 15-ից ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:

Ցանկացողները թող դիմեն դասատու կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, ՍՈԼՈԼԱԿ, Սադօվայա փողոց, տուն Մարքարովի, № 27:

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիզգէկելի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում:

ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կօպէկ:

Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստայի ծախս վճարելու:

(Ե. Հ.) (№ 141) 3—15

Տպարանից լոյս կը տեսնի

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Բ. ԳԻՐՔԸ

Բովանդակութիւն. ԱԶԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—Վարանդա. (Շուշու գաւառ). Տեղագրութիւն. ստատիստիքական տեղեկութիւններ.—Տնտեսական դրութիւն.—Լուսաւորութիւն,—Ընտանեկան բարք՝ ամուսնութիւն, ազաբերք և կնունք, ընտանեկան կեանք, հիւանդութիւն և բժշկութիւն, մահ, թաղումն և մեռելոց, հոգու և հանդերձեալ կեանքի մասին: Սուրմալուի ժողովրդական երգեր: Լեռան «Խալդեր» անունը:—Խլանօվսկու պեղումները.—Ջաւախքի կարևորագոյն տօները:—Աբովեան որպէս ազգագրագէտ և այլն: ՄԱՐԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Կանեսորինի՝ Մարդաբանութիւն. Լետուրնօ՝ ընկերաբանութիւն: Մատենախօսութիւն՝ Մարդաբանական և ազգագրական գրքեր: Ծրագիր ստատիստիքական տեղեկութիւններ հաւաքելու:

ԳԻՆԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ

Խնդրվում է վերադարձնել անորոշառաները: Հասցէն՝ Шуша, Е. Лалаянцъ.
Հրատարակիչ՝ Ե. Լալաեան
3—3 (№ 141)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 11 Декабря 1896 г.   Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Мелико, д. каз.